

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA
VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

LII: 1-2 (2018)

*Studia Philologica et Diachronica
in honorem Joakin Gorrotxategi*

Vasconica et Aquitanica

Joseba A. Lakarra - Blanca Urgell
(arg. / eds.)

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Feitac espravi dutuçu:
partizipio sail berri bat Zuberoan
Feitac espravi dutuçu:
a new group of participles in Souletin Basque

Manuel Padilla-Moyano

IKER UMR 5478

Abstract

During the last centuries Souletin Basque has developed a new group of verbs ended in -i. Romance-origin forms such as akabi ‘to end’, ataki ‘to attack’ or ezkapı ‘to escape’ differ from the ancient Basque participles pertaining to the -i class of verbs. In fact, every new verb in -i has an equivalent within the -tu class (e.g. akabatü, atakatü, ezkatatü), with which it tends to a complementary distribution of forms and functions.

This paper analyses the new group of participles in the light of a far-reaching corpus of Souletin texts from the sixteenth to the nineteenth century. Firstly, I will describe the forms and functions of the new verbs ended in -i (§ 2), and I will systematically collect their attestations (§ 3). From a diachronic point of view, the competition between the new forms and their pairs ended in -tu will be addressed (§ 4). Then I shall argue that new forms in -i are due to language contact with Gascon; more specifically, they originated in the borrowing of inflected verbal forms to Bearnese Gascon (§ 5). Finally, I will discuss some other forms ending in -i which have not yet acquired full verbal nature (§ 6).

Keywords: *Souletin Basque, Gascon Occitan, Bearnese, verbal morphology, non-finite verbal forms, language contact.*

Laburpena

Azken mendeetako zubererak -i bukaerarekiko aditz multzo berri bat garatu du. Jatorri erromantzeko akabi, ataki edo ezkapı bezalako formak ez dira, alta, -i multzoko euskal partizipio zaharrekin batera sailkatzekoak. Izan ere, multzo berriko aditzek kideak dituzte -tü klasean (akabatü, atakatü, ezkatatü), zeinekin forma zein funtzio banaketa osagarrian erabiliak baitira.

Artikulu honek partizipio berrien multzoa aztertzen du Zuberoako euskara historikoan, XVI-XIX. mendera bitarteko corpus zabal batean oinarriturik. Lehenik, aditz berrien forma eta funtzioak deskribatuko dira (§ 2), haien agerpena sistematikoki bilduz (§ 3). Ikuspegi diakronikotik, -i-dun forma berrien eta -(a)tü beren kideen arteko lehia

deskribatuko da (§ 4). Ondoren, forma berrien jatorriaren gaineko hipotesi bat formulatuko da, gaskoiarekiko ukipenari seinatuz diona, eta zehazkiago bearnesaren aditz jokatuaren mailegatzeari (§ 5). Azkenik, -i akabantza duten, baina oraino aditz izaera osoki berenganatu ez duten beste zenbait forma ikertuko dira (§ 6).

Hitz gakoak: *zuberera, gaskoia, biarnesa, aditz morfologia, forma jokatugabeak, hizkuntz-ukipena.*

1. Sarrera¹

Azken mendeetako Zuberoan *-i* bukaerako partizipio sail berri bat azaleratu da, *akabi* ‘akabatu’, *ataki* ‘atakatu’ edo *ezkapi* ‘eskapatu’ bezalako formekin. Ikusiko denez, molde horretako aditzak dozena luze bat dira, oro mailegu eta bat bederak *-tu* morfemadun kidea lehenagotik lekukotua duelarik —*akhabatü, atakatü, ezkapatü*— (1-6). Beraz, forma berrien *-i* akabantza ez bide da aitzineuskaratik etorri den **-i* atzizkia (*igorr-i, ikas-i, jaits-i*). Fenomenoa Zuberoako euskararekin identifikatu izan da:² «Bien qu’en général les participes en *i* soient issus de radicaux préromans dans la plupart des dialectes basques, le souletin construit en *i* des radicaux romans: *erremarki, konservi*» (Haritschelhar 1969: 78); «Il s’agit là de formes souletines» (Oyharçabal 1991: 196); «Aditz nagusi mailegatuaren partizipioan berrikuntza gertatu da Zuberoan» (Camino 2014: 126).

- (1) *Çoazte Meza acabi da, erretiratcen abal ciraye.* (*UskLi* 26)
- (2) *Apheçac acabatu ondouan consecrationezco hitçac* (*Othoitce* 7)
- (3) *Niq cabalier houra / nahi dit attaqui / Eta nahi dirot / Bicia Jdoqui* (*Xarlem* 894)
- (4) *Sira leheniq behardiçugu / mautaba attacatu.* (*Xarlem* 247)
- (5) *Aitciniala ginetaric / bat etceit sekula ezkapi.* (*SteEli* 1506)
- (6) *Bortcha escapatu niz çuri berri haren contaçeco.* (*Tt Onsa* 52)

Lan honetan *-i* sail berriko partizipioak azterkatuko ditugu, Zuberoako euskara historikoaren corpora baliatuz.³ Lehenik, halako formen erabilpena deskribatuko

¹ Lan hau ondoko ikerkuntza talde eta egitasmoetan kokatzen da: *Monumenta Linguae Vasconum V: periodizazioa eta kronologia* (Ekonomia eta Lehiakortasun Ministerioa, FFI2016-76032-P); *Euskal Hizkuntzaren Historia eta Hizkuntzalaritza Historiko Konparatua* (Eusko Jaurlaritza, GIC. IT698-13) eta *Hizkuntzalaritza teorikoa eta diakronikoa: gramatika unibertsala, bizkuntza indoeuroparrak eta euskara* (UPV/EHU, UFI11/14). Bihoakie ene esker hoberena Beñat Oyharçabali eta Blanca Urgelli, lan honi egin dizkioten iruzkin ezin pagatuzkoengatik; eskerrak, halaber, Argitxu Camusi, Maider Bedaxagari, Allande eta Margaita Etcharti. Erran gabe doa, nihaur naiz huts ororen erantzule bakoitza.

² «Egungo mintzoan Amikuzeko Bithiriñan *espaakiik* ‘eskapatu’ bildu dugu guk» (Camino 2013: 111; ikus, halaber, Camino 2014: 126, 97. oharra). Harago, Caminok *ezkapi/ezpaki* Oztibarren erabiltzen dela diosku, «Baina salbuespen hau izan ezik, Oztibarren ez da erabiltzen Zuberoako aditz partizipioen *-i* sail berria. Larzabaleko lekukoak dienez: «*phorroki*» *Xuberoan, hemen «phorroskatu» (EHHA)*» (2015: 50). Bestalde, Azkueren hiztegiak (1905-1906) Gardeko eta Izabako erronkarian ere kokatzen du *esteki* forma (s.v.).

³ Lan honetan guhaurren tesiaren corpora baliatu zaigu (Padilla-Moyano 2017b), xvi-xix. mende bitarteko 40 testutik goiti biltzen duena. Hona testuen zerrenda, *OEH*-ren aipamen sistemaren ara-

dugu (§ 2); haien lekukotza sistematikoki bildurik (§ 3), ikuspegi diakronikoari lotuko gatzazkio, *-i* berriko eta *-tu* saileko partizipioen arteko lehiaren berri emanik (§ 4). Ondoren, *-i* saileko partizipio berrien jatorriaz gogoetatuko dugu (§§ 5.1 & 5.2), hipotesi bat formulatuz (§ 5.3). Azkenik, *-i* akabantza duten baina —oraino bederen— partizipio ez diren beste zenbait forma iruzkinduko dira (§ 6).

2. Formak eta erabilerak

-i multzo berriko aditzak hiru formatan ager daitezke: i) partizipio perfektibo (*ataki*); ii) partizipio prospektibo (*atakiren*, *atakiko*); eta iii) erresultatibo (*atakia*, *atakirik*). Partizipioei doakien bezala, betiere *izan* & **edun* laguntzaileekin erabiltzen dira, ondoko salbuespena lekukotu bada ere:

- (7) *Gero behar diagü / Mus de Baküs ikhusi, / odolak eztezan aments / lehen bezala ataki* (Pierrot 72)

1. eta 2. TAULAK aditz bakoitzeko aurkitu formak jasotzen dituzte, *-i* sail berriko eta *-tu* saileko kideetarako, hurrenez hurren (ikus §2.6).

2.1. Lehenaldian

- (8) *Billenkitü zenian, jarraikirik bideskak herioari zen ezkapü.* (Egiat I, ber[ezita]. 39)
- (9) *Erreguec ikhousi / cian becein sarri / ouste ukhen çiçun bortchaz / edo adreçuz ceta ezkapü.* (SteEli 27)
- (10) *Noula Jincouaren providenciac conservi beiccin Daniel Propheta beste orduz lehouen lecín, hala hala Jincouac etçiçun Alexis esposatu danger handy hayer.* (UskLi 222)
- (11) *Ahal bezala eskapü zen.* (Archu 30)
- (12) *Berriz ordian nahi ukhen cien hartu, bena ezcapü cen hayen ezketaric.* (EvS 10, 38)

---

berako laburdurez emana: Lç (hiztegiñoa), O (*Pro & Po*), Bela, Saug, Tt (*Onsa & Arima*), PrS, Bp, CatOlo, Othoitec, Mst, IP, Ressegue, StJul, Mercy, NLilia, Egiat (I), Edipa, Xarlem, UskLi, CatS, Medit, CanBel, Etch, AztBeg, Archu (*Fab, Jenesa, Jonas, Psal*), MaiMarHil, Myst, Ip (*KurBD, Dial*), Anna Urruty (*EvS, Epi*) eta *SGrat*. Fartsa xaribarikoei doakienean (Urkizu 1998), ez dugu *AstLas* laburdura erabiliko, testu bakoitzaren izenburuaren lehen zatia baizik: *Bala eta Vilota* (Urkizu 1998: 102-106), *Boubane eta Chilhoberde* (*ibid.* 107-120), *Cabalçar eta bere familia* (*ibid.* 121-126), *Chiveroua eta Marceline* (*ibid.* 127-163), *Jouanic Hobe eta Arlaita* (*ibid.* 164-175), *Malqu eta Malqulina* (*ibid.* 222-266), *Petit Jean eta Sebadina* (*ibid.* 169-178), *Petitun eta Peti-Hun* (*ibid.* 279-282), *Pierris eta Catiche* (*ibid.* 283-297), *Pierrot eta Charrot* (*ibid.* 298-315), *Planta eta Eleanora* (*ibid.* 316-323), *Recoquillart eta Arieder* (*ibid.* 324-343) eta *Saturna eta Venus* (*ibid.* 343-367). Honainokoez gainera, gure corpusak OEH-tik kanpoko testu hauek ere hartzen ditu bere baitan: Etchart (Zuberoa eta Erronkari ibarren arteko gutun ofizialen barnean, Maulen sinatuak direnak, ca. 1616) (Bilbao *et al.*), *SteEli* (*Sainte Elisabeth de Portugal* trajeria, ca. 1750; Baionako Euskal Erakustokiaren liburutegia, Ms. 14), *DKhi* (*Doctrina khiristia hauarren instruccionetaco*, Cluzeau, Baiona, 1812; Vinson 171.c), *Khurutch* (*Khurutchiaren bidiaren eguitemo praticac eta othoiteciac*, Vivent, Oloroe, 1838; Vinson 218), *HORdre* (*Heren-Ordreco escu libria igante-bestetaco officio berrieki*, Lapeyrette, Oloroe, 1860; Vinson 314) eta *Catuchuma españoul* eskuizkribua (Hauze, 1899; Baionako Diozesaren Liburutegian atzemana, katalogatu gabe).

2.2. Orainaldi perfektiboan

- (13) *Confiteorra akavi behar da.* (CatOlo 92)
- (14) *Çoure ouhouria duçu conxervy.* (StJul 1259)
- (15) *Nola akabi den auzia eztakigü.* (Egiat I, ber. 4)
- (16) *Bada presontegitik süiaren medioz ezkapü direnetarik.* (Egiat I, ber. 35)
- (17) *Behin nihaureq esprabi dignat / estun holacoriq orano.* (Chiveroua 49)
- (18) *Goure etxay handia / çeren beita ezcapü / leheniq hiria / beharduğu attaqui.* (Xarlem 990)
- (19) *Sira, ene erressourssac / orano eztutuçu akabi.* (SteEli 1410)
- (20) *Arramarqui dit semia / khorte eguiten nesquatuari.* (Malqu 46)
- (21) *Çoazte Meza acabida erretinatcen abal ciraye.* (UskLi 26)
- (22) *Ezi ene best'erresursak or'akabi ziztadatzü.* (Etch «Ahaide»)
- (23) *Certan emplegui duc hire ossagarria?* (Medit 58)
- (24) *Hortaco creatu nai, hortaco conserbi.* (Medit 71)
- (25) *Gincouaren misericordia handienen faitac espravi dutuçu egun hoyetan.* (Medit 153)

Lafonek *temps surcomposés* deitu zituenetan ere:

- (26) *Fripun haien arteti / ezkapü izan beitzira.* (Planta 92)

2.3. Geroaldian

- (27) *Gure deboziona sarri akabiren da.* (Mst I 2, 4)
- (28) *Juratcen diat Talmaganez, / ehiçala ezcapiren.* (StJul 983)
- (29) *Aguian arte hountan / Beraq dira descampico.* (Recoquillart 210)
- (30) *Esprabico diaigu / bena escuneco baiçiq / hounquiren estiaigu.* (Xarlem 530)
- (31) *Counberticen bacira / bicia counserbiren duçu.* (Xarlem 689)
- (32) *Deusere eztuçu benturaz / çouretako conserbiren.* (SteEli 609)
- (33) *Bena condicionereki / enaiala haboro attakiren, / oraidranokouac oro / deritçat pharkatcen.* (SteEli 902)
- (34) *Oh, houra gabe ebiz / ezkapiren, ene fedia!* (SteEli 1370)
- (35) *Jinen da eternitatia behinere acabiren, ez igaranen, ez dena.* (Medit 61)
- (36) *Huxic edireiten eztiengan, deboten bicitceco maneria atakico die.* (Medit 164)
- (37) *Estekiren dutie clotchetz comeni den guisan.* (HOrdre 9)
- (38) *Ifernia eta Zelia noizbait acabico dira?* (Catuchuma 60)

2.4. Hipotetikoan

- (39) *O Jincouac balex, egun houra jin liçan, eta mundu hountako gaiça thenporalac oro akabi liren?* (Mst III 48, 1)
- (40) *Ordian nahi luke saintuki emplegui balu bere gaztetarçuneco sasoua.* (Medit 53)

2.5. Izan & *edun aditzekiko subjuntiboan

Ezagun denez, *-n* atzizkia erantsiz *izan* & **edun* pareak indikatiboz kanpoko baliok ere adieraz ditzake, euskalaritzaren ohiko terminologian *subjuntibo zaharra*

deitu izan dena. (41)-eko sintaxian, beraz, *escapi* forma halako subjuntibo zahar baten predikatibo gisara analiza liteke.

- (41) *Possible deia othian / houraq escapi diren / ene tresoraq oro / ebaxi dutien.*
(*Xarlem* 1115)

2.6. Erresultatibozko perifrasiak

-rik nahiz -a markak erantsirik, laguntzailearekin nahiz laguntzailerik gabeko joskeretan:

- (42) *Monseigneur, eritarçun / gaiztouaz atakiricq cira.* (*StJul* 1264)
 (43) *Han hainbeste lezer ezkapirik, hainbeste harroker jorik.* (*Egiat* I, ber. 11)
 (44) *Asquen haxetara çuçun / adrian accabiricq / adio erran ditadaçut seculacoç.*
(*Xarlem* 1278)
 (45) *Ouste dit hauxeric dudan / machela eçurra / thupina bouci harçaz / desalokirik jo bada.* (*Bala* 39)
 (46) *Hambat thempora gaizki edo inutilki empleguiac.* (*Medit* 52)
 (47) *Exaiez unguratia, tentacionez atakia, uxu, flacu, eri, praube cira.* (*Medit* 100)
 (48) *Tratia akabirik, / Larrua onghi saldurik, / Hartzaren atzamaitera / Muthilak doatza gora, behera, / Mendiz mendi.* (*Archu* 36)

Usu partizipioak adjektibo gisa baliatzen dira:

- (49) *Hambateky hy behiz / fripouna acabia, / Hemonen ene countre / eçareracyçalia.*
(*Edipa* 828)
 (50) *Alle insoilent accabia!* (*Edipa* 983)
 (51) *Ni mundilat hain elkha, mundiari hain estekia.* (*Medit* 156)

1. taula

-i sail berriko formen agerpena corpusean

	Perf.	Prosp.		Erresult.		Guztira
		-ren	-ko	-rik	-a	
<i>Akabi</i>	19	7	1	5	2	34
<i>Arrabaski</i>	—	1	—	—	—	1
<i>Arramarki</i>	1	—	—	—	—	1
<i>Ataki</i>	7	2	1	11	1	22
<i>Desaloki</i>	—	—	—	1	—	1
<i>Deskampi</i>	—	—	1	—	—	1
<i>Enplegi</i>	7	1	—	—	2	10
<i>Esprabi</i>	8	—	1	—	—	9
<i>Esteki</i>	4	1	—	4	1	10
<i>Ezkapi</i>	38	15	—	5	—	58
<i>Kontserbi</i>	12	5	—	—	—	17
<i>Phorroki</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Süstengi</i>	1	—	—	—	—	1
<i>Xebeke</i>	—	—	—	—	—	—
	92	31	4	26	6	165

2. taula

-tu saileko kideen agerpena corpusean (post 1706)

	Perf.	Prosp.		Erresult.		Guztira
		-ren	-ko	-rik	-a	
<i>Akabatu:</i>	2	—	2	—	—	4
<i>Arrabaskatu:</i>	2	—	—	—	—	2
<i>arramarkatu / (er)remarkatü:</i>	—	1	—	—	—	1
<i>Atakatu:</i>	20	1	—	1	2	24
<i>Desalokatu:</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Deskanpatu:</i>	6	—	—	—	—	6
<i>Enplegatu:</i>	20	3	—	2	2	27
<i>Esprabatu:</i>	1	—	1	1	—	3
<i>Estekatu:</i>	26	2	1	26	4	59
<i>Ezkapatu:</i>	4	—	—	—	—	4
<i>Kontserbatu:</i>	16	6	—	1	2	25
<i>Phorrokatu:</i>	5	1	1	9	1	17
<i>Süstengatü:</i>	13	1	—	2	—	16
<i>Xehekatu:</i>	4	—	—	1	—	5
	119	15	5	43	11	193

3. Partizipio berriak: zerrenda eta lekukotasunak

Ondoan *-i*-dun partizipio berrien zerrenda dakargu, corpusak lekukotzen dituen agerraldiekin eta, izarño batez markaturik, corpusetik kanpo aurkitu direnak. Aditz bakoitzeko *-tu* kidearen agerraldiak ere badakartzagu.

AKABI. «*S. finir. Akabi ziküzü ogia. S. le pain nous est venu à manquer*» (Lhande, s.v. «akabi»). «Entre los suletinos la forma de participio es *akabi* (radical *akaba*, nomen actionis *akabatze*), desde Maister por lo menos» (OEH s.v. «akabatu»). *CatOlo* 92; *IP* 15; *Mst* xii; *I* 2, 4; *I* 25, 2; *II* 12, 5; *III* 27, 5 & *III* 48, 1; *Egiat* I ber. 1, 4, 7, 20, 23 & 30; *Edipa* 242, 770, 828 & 983; *Xarlem* 273, 1253, 1263 & 1278; *SteEli* 1410; *DKhi* 68; *Ip KurBD* 28; *UskLi* 26; *Medit* 61, 95 & 166; *Archu* 36; *Etch* «Ahaide»; *CatS* 22 & 24. kap; *Catuchuma* 60. || AKABATÜ *Etchart* 4, 1r; *Tt Onsa* 20, 49, 91, 143; *Tt Arima* ix, 15, 33, 78 & 126; *Othoitce* 7: *Catuchuma* 17 & 18.

ARRABASKI. «Destrozar(se)» (OEH s.v.). Lhandek Zalgizeko ematen du (S-saug) «briser, ravager». OEH-k jaso dituen adibideak xx. mendekoak dira (*GH* 1929 eta *Casve SGrazi* 122). Gure corpusean behin ageri da: *CanBel* 88. || ARRABASKATÜ *Tt Onsa* 52; *NLilia* 8 (*rebascatu*); *Xarlem* 243; *Archu* (*Jonas, Jenesa, Psal*).

ARRAMARKI 'arramarkatu, erremarkatu'. Larrasquetek ARRAMARKI dakar, eta Lhandek ERREMARKI, «part. souletin pour *eremarkatu*»; gure corpusean *arramarki* aldaera ageri da (*Malqu* 46). || ARRAMARKATÜ / (ER)REMARKATÜ *Tt Onsa* 155; *Tt Arima* 83, 115; *StJul* 1047; *Mercy* 38; *AztBeg* XIII [= *Ariel*, 1852-2-19].

ATAKI 'atakatu'. «Hallamos la forma *ataki* en algunos textos suletinos, como *Xarlem* y *Etchahun*» (OEH s.v. «atakatu»; Lhandek ez du jaso). *StJul* 1264; *Edipa* 924; *Chive-*

- roua* 298; *Pierrot* 72; *Xarlem* 311, 855, 894, 967 & 990; *SteEli* 686 & 902; *Malqu* 34; *UskLi* 209 & 210; Etch «Bizitzia-aren khantoria»; *Medit* 45, 100 (2), 104, 159, 164 & 165. || ATAKATÜ Tt *Onsa* 51 (3) & 65; Mst I 12, 2; I 13, 4; III 50, 1; *StJul* 102 & 252; *SteEli* 737, 1347 & 1354; *Xarlem* 247, 250, 331, 390, 397, 746, 750, 854, 863, 966, 1121, 1129 & 1223.
- DESALOKI ‘dislokatu’. Behin baizik ez dugu atzeman (*Bala* 39). || DESALOKATÜ forma ez da corpusean ageri, baina bai beste fartsa xaribariko batean (*Phanzart* 825; ikus Mozos 1986).
- DESKANPI ‘deskanpatu’. *OEH*-k ez du forma hau jaso, eta DESKANPATU sarrerak Chahoren hiztegi-ira igortzen du: «Décamper, lever le camp; il signifie figurément et familièrement, se retirer promptement de quelque lieu, s’enfuir», adibide bakar-ara astolaster batekoa izan-ik. Corpusean *deskanpi* partizipioaren agerraldi bakar-ara aurkitu dugu (*Recoquillart* 210; ikus 29. adibidea). || DESKANPATÜ *Edipa* 174; *Petitun* 34; *Pierris* 158; *Pierrot* 102 & 197; *Recoquillart* 163.
- *DESKARGI ‘deskargatu’ ez da zuberera historikoaren corpusean lekukotzen, baina Caminori esker (2016: 405) badakigu egungo Amiküzen erabiltzen dela. || DESKARGATÜ *Xarlem* 859.
- ENPLEGI ‘enplegatu’. Egiat I ber. 2; *Malqu* 206; *Pierris* 95; *Medit* 8, 52, 53, 58, 77 & 144; *HOrdre* 20. || ENPLEGATÜ O *Pro* 3; Tt *Onsa* 4 & 49; *Arima* 101; *Othoitce* 19; *IP* 1; Mst ix; xvii; I 23, 5; I 25, 11; III 15, 2 & IV 13, 3; Ressegue 29 & 48; *Petit Jean* 86; *StJul* 19, 133 & 651; *Mercy* 28; *NLilia* 14; Egiat I ber. 20; *Edipa* 354, 735, 903, 925 & 1008; *Boubane* 33 & 80; *SteEli* 304, 743, 1023, 1272 & 1457; *DKhi* 38.
- ESPRABI ‘esprabatu’. *Chiveroua* 49; *Saturna* 312; *Xarlem* 529 & 530; *Malqu* 542 & 569; *Medit* 153 & 166; *Archu* 22. || ESPRABATÜ *Edipa* 922; *Malqu* 333; *Epit* I 1, 7.
- ESTEKI ‘estekatu’. «S. attacher» (Lhande s.v. «esteki»). *Xarlem* 928, 1008di, 1367di & 1382di; *Ip KurBD* 33; Etch «Ahaide»; *Medit* 54, 156 & 158; *HOrdre* 9. || ESTEKATÜ Tt *Onsa* 37, 75 & 163; *Arima* 22, 88, 181, 121 & 122; *Bp* I 98; *Othoitce* 39, 50 & 74; Mst xiii; I 1, 4; I 3, 1; I 22, 2; III 7, 1; III 12, 2; III 26, 1 (2); III 30, 3; III 31, 1; III 34, 3; III 39, 1; III 48, 4; III 49, 1; III 51 (2); III 53, 2; III 53, 3 & III 54, 3; *StJul* 244 & 733; *Mercy* 17, 22 & 33; Egiat I, ber. 1, 4 (2) & 13; *Edipa* 014; *Planta* 110 & 111; *Xarlem* 557, 946 & 1163; *SteEli* 690 (2), 1136, 1351, 1536, 1545 & 1557; *UskLi* 36, 75, 76 & 125; *Khurutch* 5 (2), 6, 11, 31 & 36; *Medit* 35 & 43; *CanBel* 532; *Ip KurBD* 11 & 18; *HOrdre* 197; *Myst* 29; *CatS* kap. 5 & 12; *EvS* 18, 12 & 18, 24.
- EZKAPI ‘ezkapatu’. Lhandek ez dio sarrerarik eskaini, baina *ezkapatu*-ren barnean agerrarazi du: «Uste düzia ezkapiren zirela gaitzari? Croyez-vous que vous éviterez la souffrance?» (s.v.). «Los suletinos usan sobre todo *ezk-*; en éstos la forma de participio es *ezkapi* y la de futuro *ezkapiren*, mientras que el radical es *ezkapa* y el sust. vbal. *ezkapatze*» (*OEH* s.v. «eskapatu»). Gure corpusean: Mst II 1, 3 & 12, 6; *StJul* 342, 491, 527, 597, 983, 985, 1235 & 1236; Egiat, I ber. 3, 4, 11, 17, 20 (2), 21, 27, 31, 35, 37 & 39; *Edipa* 638, 977 & 1793; *Planta* 56, 92 & 102; *Xarlem* 373, 559, 595, 669, 689, 923, 990, 1107, 1108, 1076, 1115, 1125, 1222, 1272 & 1308; *SteEli* 27, 552, 553, 609, 1360, 1370, 1506 & 1576; *CanBel* 273; *Archu* 9, 24 & 30; Etch «Etchahunen bizitzia-aren»; *EvS* 10, 38 & *Epit* II 1, 4. || EZKAPATÜ Tt *Onsa* 51 & 52; *Pierris* 161; *CanBel* 233.
- KONTSERBI ‘kontserbatu’. *StJul* 342 & 1259; *Xarlem* 669, 689 & 1153; *SteEli* 609 & 1360; *UskLi* 210 & 222; Etch «Mundian» & «Desertüko»; Chaho *AztBeg* XIII [= *Ariel* 1852-2-19]; *Medit* 71 (2) & 126; *MaiMarHil* 116; *CatS* «Urhentzia». || KONTSERBATÜ Tt *Arima* xii & 1; *CatOlo* 13, 25 & 51; *Othoitce* 12 & 55; *StJul* 186, 369, 449, 611 &

1055; *Edipa* 013, 494, 495 & 922; *Malqu* 79; *Xarlem* 673, 951, 952 & 1362; *SteEli* 29, 66, 253, 601, 603, 633, 669, 957, 1295 & 1498; *UskLi* 12; *Medit* 174; Chaho *AztBeg* XIII [= *Ariel* 1852-2-19]; *MaiMarHil* 128; *Epit* II 2, 3 & 2, 5.

*KONTSUMI. «S. (Sal.) consumer, se consumer» (Lhande s.v.). Corpusean ez dugu partizipio gisa atzeman. || KONTSUMITÜ *StJul* 967.

*MESKABI 'meskabatu'. Lhandek izenki huts gisara ematen du, *meskabo*, *meskabü* aldaerekin batean: «1° détérioration; 2° malheur, accident; 3° mésaventure» (s.v. *meskabi*). Guk da-kigula, biarnesez ez da *mescabà aditzik, *mescap/miscap* izena baizik: «Méchef, malehur, accident; ennui sérieux; déception, empêchement» (Palay s.v.). Aldiz, Larrasquetek aditz bezala jaso du: «[mésskábi] vint, être victime d'un accident, se détériorer (chose). Morph: *meskabi* inf. (*meskabien* et *meskabiko*, inf. fut) *meskabirik*, état qui suit l'action achevée. Fam: *meskabü* (dér)». Aditz bezala, gure corpusean ez du agerraldirik, baina *OEH*-n xx. mende hastapeneko etsenplu bat datza: *Ürhent dakiola* [lanthareari hazkurria] *lürpian delarik, llabürski meskabiren da* (*Eskualduna* 30-10-1908, 4).

*PORROKI 'phorrokatu'. «La única forma documentada en la tradición septentrional es *p(h)orrokatu*, con excepción de part. *phorroki* en un texto suletino de *GH* (*OEH* s.v. «porrokatu»). Peillenentzat fiabardura semantiko bat egin daiteke *porrokatu* eta *porroki* parearen artean: «PORROCATU: Gaur ez du «déchirer» adierazia, azken hori *ürratü* bailizateke; *porrokatü* 'zaitu' da eta *porroki* 'itsuski zatikatu, zauritu, desegin', adibidez: *begithartea phorrokirik, etxiak, artoak phorroki*» (1983: 132). || PHORROKATÜ *Tt Onsa* 52 & 140; *StJul* 066 & 700; *Egiat* I, ber. 11, 16 (2), 18, 20, 22 & 26; *Boubane* 48, 50 & 65; *SteEli* 1150 & 1504; *UskLi* 223; Chaho *AztBeg* V [= *Ariel* 1848-7-25] & *AztBeg* XVI; *Medit* 179; *Ip Dial* 13.

SÜSTENGI 'sostengatu'. *OEH*-n ez da agerraldirik; Lhandek ez du jaso, baina bai Larrasquetek: «*süstenga*, *süstengi*, *süstengatü*, soutenir; - *süstengien*, *süstengiko*, *süstengatüen*, *süstengatüko*, devoir soutenir; - *süstengiik*, *süstengatüik*, soutenu, ayant soutenu. Empr: béarnais *süstengue*, soutenir». Gure corpusean agerraldi bakarra du: *Uskal-herrian bada erran zahar bat; Egiatzko gizonak zuzen justua behar dila süstengi edo hil* (Chaho «Herritar ezinago maitiak» *AztBeg* XII [= *Ariel*, 1849-10-16]). Chahok erran zaharra dela diotenean, noizkoa ote? Errantza horretan *süstengi* zen, ala forma aldatu da? Ezin jakin. Nolanahi ere, Chahorena *süstengi*-ren lehenbiziko agerraldia da. Corpusetik kanpo beste hauek atzeman ditugu: *Goure egin abalaz behar da süstengi / Ouhoure egiteko uchkal herriari* (Lahuntsegoity: «Khantatzen hasten nuçu ez aratzou gabe», *Eskualduna* 1906, 48. zb.); *Harek bethi eta manera oroz süstengi dian gobernamentia* («Altzuruku», *Eskualduna*, 1915-1-22, 2. or.); *Behar duke süstengi behar orduko tzinkha houn horrek?* («Behar orduko indarra», *Eskualduna* 1915-2-26) & *Adosean larri eta, honhartü düe, eta antolazaleak ere beren maneran süstengi* («Lakarrin kantari», *Herria*, 1990-4-28, 1. or.). || SÜSTENGATÜ *Mst* I 13, 2; III 14, 2; III 26, 4 & III 35, 3; *IP* 5; *Mercy* 13; *Edipa* 639 & 853; *Xarlem* 3, 31, 67 & 554; *SteEli* 1118 & 1183; *Ip KurBD* 18.

*XARDEKI 'xardekatu'. Allande eta Margaita Etchartek (Bildoze) gaitzatzen gaituztenez, aditz hau egun erabiltzen da. «Ébrancher, enlever les branches de un jeune arbre ou morceau de bois coupé qu'on veut élaguer» (Larrasquet, s.v. *xardekatu*).

*XEHEKI 'xehekatu' (ikus Camino 2013: 111). || XEHEKATÜ *Mst* IV 2, 5; *UskLi* 123; *HOrdre* 204; *SGrat* 18 & 22.

Segidan, 3. TAULAK multzo berriko aditz bakoitzaren agerpena biltzen du testuz testu:

3. taula
-i sail berriko partizipioak testuz testu

		akabi	arrabaski	arramarki	ataki	desaloki	deskanpi	enplegi	esprabi	esteki	ezkapi	kontserbi	süstengi	
-1600	O Pro	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
-1600	Bela	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
-1600	Zalgize	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1616	Etchart	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1657	O Po	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1666	Tt Onsa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1672	Tt Arima	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1676	PSing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1696	Bp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1706	Catolo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
1734	Othoitce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1757	Mst (osorik)	6	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8	
1757	IP	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
1758	Ressegue	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1770	Stful	—	—	—	1	—	—	—	—	—	8	2	11	
1780	Mercy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1782	NLilia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1785	Egiat I	6	—	—	—	—	—	1	—	—	12	—	20	
1788	Bala	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	
1793	Edipa	4	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	8	
?	Chiveroua	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2	
?	Recoquillart	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	
?	Pierris	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
?	Pierrot	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	
?	Planta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	
?	Saturna	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
-1800	Xarlem	4	—	—	5	—	—	—	2	4	15	3	33	
-1805	SteEli	1	—	—	2	—	—	—	—	—	8	2	13	
1807	Malqu	—	—	1	1	—	—	1	2	—	—	—	5	
1812	DKhirist	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
1814	UskLi	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	5	
1838	Khurutch	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1844	Medit	3	—	—	7	—	—	6	2	3	—	3	24	
1847	Ip KurBD	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	
1848	CanBel	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	
XIX.	Etch	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	5	
1848	Chaho	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
1848	Archu Fab	1	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	5	
1852	MaiMarHil	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
1857	Ip Dial	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1860	HOrdre	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
1862	Myst	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1872	CatS	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3
1873	Urruty (dena)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2
1879	SGrat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1899	Catuchuma	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
		34	1	1	22	1	1	10	9	10	58	17	1	165

Azkenik, 4. TAULAK forma berrien eta beren *-tü* kideen arteko banaketaren bilakaera laburbiltzen du: i) XVII. mendean zehar ez da *-i* sail berriko formen agerraldirik; ii) XVIII eta XIX. mendeetan forma berriak azaleratzen dira, eta *-tü* kideekin batean erabiliak dira; eta iii) prozesuaren burutzeak banaketa osagarria eramaten du, zeinaren arabera *-i*-dun forma berriek partizipio perfektiboaren eta prospektiboaren funtzioak beteko baitituzte, eta *-tü* saileko kide zaharrek aditzoinari eta partizipio inperfektiboari dagozkienak, hurrenez hurren.

4. taula

-i sail berriko formen eta beren kide zaharren banaketa

	XVII. m.	XVIII-XIX. m.	emaitza
ADITZOIN	<i>akaba</i>	<i>akaba</i>	<i>akaba</i>
PART. PERFEKTIBO	<i>akabatü</i>	<u>akabi</u> / <i>akabatü</i>	<u>akabi</u>
PART. INPERFEKTIBO	<i>akabatzen</i>	<i>akabatzen</i>	<i>akabatzen</i>
PART. PROSPEKTIBO	<i>akabatuko</i>	<u>akabiko</u> / <i>akabatüko</i>	<u>akabiko</u>

4. Hurbiltze diakronikoa: *-i* berria vs. *-tu* lehia

Corpusaren datuen arabera, *-i* sail berriko partizipio baten lehen agerraldia 1706-koa da: *akavi* (*CatOlo* 92). Behin azaleraturik, partizipio berriek ez zituzten *-tu* saileko kideak berehala ordezkatu. Tarte batez *-i* & *-tu* moldeetako partizipioak lehiatuko ziren, aditz batzuetan luzazkiago besteetan baino. Ordezkatzearen klarkiago ikusteko, hobe da konparaziotik aditzoinaren eta inperfektiboaren formen baztertzea, horietan betiere *-tu* moldekoak baizik ez baitira (cf. 4. TAULA). Horrela neur-tuz, 1706-1899 bitartean partizipio berriak garatuko dituzten aditz guztiendako halako oreka bat ikusten dugu: *totum revolutum* batean, 165 bat agerraldi *-i* partizipio berrientzat eta 190 bat *-tu* kideentzat (ikus 1. eta 2. TAULAK).

Agerraldi horiek garaika kokatuz gero, ohartuko gara XVIII eta bereziki XIX. mendean gaindi *-i*-dun forma berriak pisua hartuz doazela. Nolanahi ere, bilakaera garbiago sumatzen da aditz batzuetan bestetan baino: *akabi* 1706an azaleratzen da lehenbiz (*CatOlo* 92) eta *akabatu* azken aldiz 1734an lekukotzen dugu (*Othoitze* 7); *esteki* XIX. mendearen hastapenean hasten da agertzen (*Xarlem* 928) eta *estekatu* 1873 artino (*EvS* 18, 12) aurkitzen ahal da. Zenbaitetan *-i*-dun forma berria are berankorragoa da; horrelakoa da *phorroki*-ren kasua: gure corpusean *phorrokatu* baizik ez da ageri —*phorroki* corpusetik landako bi testu berankorretan atzeman dugu—. ⁴

Laburbilduz, erran daiteke *-i*-dun partizipioen multzo berria azken mendeetako zubereraren berrikuntza dela, egun inguruko herri batzuetan forma bat edo beste le-

⁴ *Eztivot egin dantzarik, / bizkarra eta menbriak oro / joka ditit phorrokirik* (Baküs 340); *Hiruak gütie phorroki / erremisione gabe* (Baküs 419); *Oro phorrokirik nün / eta ezin erremedia* (Baküs 586); *Gaixkigile elibatek phorroki dütiela Maulen* (Herria, 1969-10-30); *Plastre gaixua bortizki io dü, eta untsa phorroki* (Herria, 1972-7-20).

kukotu delarik ere. Oso multzo ugaria ez bada ere, partizipio berriak arrakastatsu gertatu dira, eta horren seinale argia da corpusak ordezkatzeko duen aldi historikoa eta gero, molde berria zenbait euskal partizipiotara ari baita analogiaz hedatzen: *phorroki* ‘phorrokatu’ & *xeheki* ‘xehekatu’ ez dira gure corpusean, baina bai zenbait testu berankorretan (ikus § 3 eta 4. oharra); gainera, *xardeki* ‘xardekatu’ ere bildu dugu (§ 3). Gauzak horrela, argi da ezaugarriak gure egunetaraino iraun duela, menturaz azkarago: «Egun ere adibide ugari entzuten da Zuberoan: *akabi*, *arrabaski* ‘arrabaskatu, xehatu’, *desaloki* ‘dislokatu’, *enplegi* ‘baliatu’, *esprabi* ‘proba egin’, *esteki*, *erremarki* ‘ohartu’, *porroki* ‘porrokatu’, *xeheki* ‘xehekatu’» (Camino 2013: 111); Amiküzen *deskargi* forma ere ageri da (Camino 2016: 405).

5. taula

Partizipio berrien lehen agerraldia eta *-tu* kideen azkena

1706	<i>akabi</i>	<i>akabatü</i>	† 1734
-1750	<i>esprabi</i>	<i>esprabatü</i>	† 1873
1770	<i>ataki</i>	<i>atakatü</i>	† 1800
1757	<i>ezkapi</i>	<i>ezkapatü</i>	† Pierris (?)
1770	<i>kontserbi</i>	<i>kontserbatü</i>	† 1873
1785	<i>enplegi</i>	<i>enplegatü</i>	† 1812
1788	<i>desaloki</i>	<i>desalokatü</i>	?
xviii.	<i>deskanpi</i>	<i>deskanpatü</i>	† 1836
-1800	<i>esteki</i>	<i>estekatü</i>	† 1873
1807	<i>arramarki</i>	<i>arramarkatü</i>	† 1852
1848	<i>arrabaski</i>	<i>arrabaskatü</i>	† 1869
1849	<i>süstengi</i>	<i>süstengatü</i>	[bizirik]
xix.	<i>phorroki</i>	<i>phorrokatü</i>	† 1857
xx.	<i>xeheki</i>	<i>xehekatü</i>	† 1879
1904	<i>meskabi</i>	<i>meskabatü</i>	[bizirik]

5. Partizipio berrien jatorriaz

Zuberoako *-i* aditz sail berriaren jatorriak esplikabide posible bat baino gehiago du. Atal honetan, kontsidera daitezkeen aukerak azaldu ondoan (§§ 5.1 & 5.2) geure hipotesia formulatuko dugu (§ 5.3).

5.1. Euskararen barneko garapena

5.1.1. Euskal partizipio zaharreko analogia

Ideian sakondu gabe, hizkuntzalari batzuek *-i*-dun partizipio berriak *-i*-dun aditz zaharrekin lotu izan dituzte. Haritschelharrek ez zuen preseski adierazi: «Bien qu'en général les participes en *i* soient issus de radicaux préromans dans la plupart des dialectes basques, le souletin construit en *i* des radicaux romans» (1969: 87). Camino-rentzat «Biarnesean ikusi da berrikuntzaren hazia, eta *-i* erako euskal partizipioek ere lagundu dukete gara dadin» (2013: 111; cf., halaber, 2014: 126).

-i akabantza duten partizipioen multzo berria euskal aditz zaharreko analogiaz ageri dela proposatzeak haxe lekarke: *ebili, egorri, estali* gogoan —bai eta, menturaz, *iduki, idoki, urthuki* bezalakoak ere—,⁵ hiztunek *akhabatu, atakatu, enplegatu* → *akabi, ataki, enplegi* bidea egin zuketan. Hipotesi horri arazo batzuk ikusten dizkiogu. Lehenik, multzo berriko formei ez zaie *-i* kentzen ahal aditzoinaren sortzeko. Bigarrenik, *akabi, ataki & enplegi* bezalakoak agertzen direnean, funtsean XVIII. mendean, *-i* sail zaharra aspaldi ihartua da —Oihenarten *aberatsi* ‘aberastu’ salbuespen arras bakana da, Caminok ohartarazi bezala (2011: 126, 96. oharra)—. Aitzinekoari lotuz, zail da justifikatzea zergatik fenomenoa dozena bat aditzi mugatzen zaion. Hau da, historikoki aditz gehien partizipioak *-tu* atzizkiaren bidez eratua dira, eta sail hori baizik ez da emankor izan. Gehiago dena, zubererak justuki kontrako bidea kurrutu du, beste euskalkitan *-i* sailean irau duen zenbait aditz zahar *-tu* sailera ekarriz (adibidez, *irakurri, eske(i)ni* → *irakurtü, eskentü*). Hirugarrenik, hipotesi horrek ezin du azaldu zergatik *-i* sail zaharreko analogia ez den Zuberoatik kanpo gertatu.

5.1.2. *-ki atzizki izen sortzailearekiko analogia*

Beste aukera bat da partizio berrien akabantza *-ki* atzizki izen sortzaileari lotzea. Horren arabera, eta partizipio bezala portatu arren, *akabi, esteki & ezkap* moldeko formek nolabaiteko izen-tasuna lukete, hastapenean bederen; horrek inplikatzeko du *ezkapatu da & ezkap* da pareak garai batean nabardura semantikoak zituzkeela. Azken buruan, ideia honek *ezkap* da gehiago aditz perifrasi ala kopula den gogoe-tatzera ginderamatza. Ekialdeko euskararen atributuen eta kopularen mugagabearen emateko joerak aski ilun dezake afera; kasu batentzat, *hounki gin ciradiela* formula (*SteEli* 1099 & 1426) honela analizatu behar dugu: *hounki gin* ‘bienvenu’ [ATRI-BUTU] + *ciradiela* ‘soyez’ [ADITZ NAGUSIA].

Corpuseko adibideak aztertu eta, ez dugu *-i* multzo berrikoen eta berorien *-tu* ki-deen arteko diferentzia semantikorik atzeman; gehienez ere, aditz bakanetan argudia liteke zerbait.⁶ Erran den bezala, *-i* berridun forma guztiek ez dute ber bilakaera (§ 4); *-tu* partizipioa guztiz ordezkatu denean (*akabi*), pentsatzekoa da forma berriak ezin duela izen-tasuna atxiki. Beharbada, *-i*-dun forma berrien izen-tasuna sorburuan proposa liteke, aditz-tasun osoa erdietsi baino lehen. Hein batean, horrelako zerbait gertatzen dateke beheiti iruzkinduko den zenbait lokuziotako osagai nominalekin (§ 6).

5.2. Euskaratik kanpoko eragina

Gure ikusteko maneran, *-i* sail berriko partizipioak geografikoki hain eremu dialektal batera mugatu, funtzionalki hain mailegu konkretuetara hertsatu eta diakroni-

⁵ Iparraldeko hiztunek *-ki* morfemadun aditzak *-i* sailekoak bailiran berranalizatu dituzte, *iduk, idok, urthuk* bezalako aditzoin forma berriak kreatuz. Fenomeno hori *-i* partizipio berrien kasik garaiki-dea da (ikus Gómez & Mounole 2017; Padilla-Moyano 2017b: 376-381 eta Urgell 2017).

⁶ Peillenek aldea ikusten du *phorrokatiü & phorroki* parean: «*Porrocatu*: Gaur ez du “déchirer” adierazia, azken hori “ürratü” bailitzateke; porrokatü “zatitü” da eta *porroki* “itsuski zatikatu, zauritu, desegin”; adibidez: *begithartea phorrokirik, etxiak, artoak phorroki*» (1983: 132).

koki hain berri izateak beste zerbaitetara seinalatzen du. Bada, *-i* berriaren azaltzeko biarnesaren eragina aipatu izan da (Camino 2013: 111 & 2014: 126; Padilla-Moyano 2013: 272). Izan ere, proposa daiteke *-i* berri honen jatorria gaskoiazen aditz morfologian datzala, eta zehazkiago indikatiboaren orainaldiko 1. pertsona singularren desinentzian. Hau da, biarnesez —gaskoiaz oro har, baina ez okzitaniera osoan— *acabar*, *atacar*, *emplegar* edo *conservar* aditzak honela jokaten dira aipatu forman: *acabi*, *ataqui*, *emplegui*, *conservi*. Erran behar da *-i* desinentzia hiru aditz saillei komuna dela (*-ar*, *-er*, *-ir*), III. sailekoek aldi berean atzizki inkoatiboa hartzen badute ere: *mourir* → *mourisqui*.

6. taula

-i-dun partizipio berriak: biarnesaren eragipena

Gaskoiazen infinitiboak	1. pertsona	Zuberoako partizipioak
<i>acabar</i> ‘achever’	<i>acabi</i>	<i>akhabi</i>
<i>arravascar</i> ‘ravager’	<i>arravasqui</i>	<i>arrabaski</i>
<i>arremarcar</i> ‘remarquer’	<i>arremarqui</i>	<i>arramarki</i>
<i>atacar</i> ‘attaquer’	<i>ataqui</i>	<i>ataki</i>
<i>conservar</i> ‘conserver’	<i>conservi</i>	<i>konserbi</i>
<i>desalogar</i> ‘disloquer’	<i>desalògui</i>	<i>desaloki</i>
<i>descampar</i> ‘décamper’	<i>descampi</i>	<i>deskanpi</i>
<i>descargar</i> ‘décharger’	<i>descargui</i>	<i>deskargi</i>
<i>emplegar</i> ‘employer’	<i>emplegui</i>	<i>enplegi</i>
<i>espravar</i> ‘éprouver’	<i>espravi</i>	<i>esprabi</i>
<i>estacar</i> ‘attacher’	<i>estaqui</i>	<i>esteki</i>
<i>escapar</i> ‘échapper’	<i>escapi</i>	<i>ezkapi</i>
<i>susténguer</i> ‘soutenir’	<i>sustengui</i>	<i>süstengi</i>

5.3. Gure hipotesia

Euskararen barneko garapenari doakionean, *-i*-dun partizipio zaharreko analo-giarenean hipotesiak ahulgune nabarmenak ditu (§ 5.1.1), bederen faktore bakar gisara proposatua izateko. Hizkuntzaren barneko logikari pentsa, gure ustez *-ki* atzizki izen sortzailearen erakarpinak pisu handiago luke, horri ere zerbait oposa ahal balekio ere (§ 5.1.2). Azaldu dugun hirugarren hipotesia garatuko dugu orain, hots, biarnesaren eragipena postulatu duena.

Azken mendeetako biarnes-zuberera hizkuntz ukipen azkarrean kokaturik, Zuberoako euskaldun anitzek biarnesa ikasi dute, eta euskararen ukipen horren ondorioak nabarmenak dira maila guztietan (Cierbide 1987; Haase 1992; Allières 1992; Peillen 1993; Coyos 2008; Padilla-Moyano 2017a). Orainaldiko 1. pertsona singularra maiztasun altuko elementua izanik, biarnes batekin tratatzean zein-nahi zuberotarrek maizenik entzuten zituzkeen *acabi*, *ataqui* & *emplegui* bezalakoak. Ondoko ber-seta biarnesaren agerpen nabarmena duen *Chiveroua eta Marceline* izeneko fartsakoa da: *Que men fouiti de tout! / enaig idequiren etche hountariq, / Marcelina beharbeitut jcousi / jalqui gabe hebetiq* (269). Elebidun izan gabe ere, logikoa da pentsatzea zube-

rotar anitzek *que m'en fouti de tout* [= Je m'en fiche de tout] 'denetaz futitzen naiz' bezalako perpaus puskak ikasiko zituztela, eta baliatuko —bidenabar, euskarak *fouti* formaren bidez mailegatu duke *futitu* aditza—. ⁷

Bestalde, biarnesaren eraginaren hipotesia guztiz koherentea da Penintsulako euskararen gertatu den fenomeno paralelo batekin, haren helmena oraingoz mugatuago bada ere. Ezen *akabo*, *eskapo*, *espero*, *fio* eta *paso* bezalakoetako *-o* gaztelaniaren adizkeraren bidez esplikatzeko ahal da. ⁸ Horrela, AKABO sarreran honakoa dio OEH-k: «Parece que se trata, en último término, de rom. *acabó*, 3.ª sing. del indefinido» (s.v.). Beste forma batzuetan etimologiek orainaldiko 1. pertsona singularrera seinalatzen dute: «Badirudi sorreran gazt. *fio* dela, *fiar* 'fidatu' aditzaren indikatiboko orainaldia, lehen pertsona singularreko forma; cf. *espero*, *ameto*» (Lakarra, Manterola & Segurola 2017, s.v. «fio»). ⁹ Zerrenda luza daiteke: *kitto*, *paso*, *planto*, eta beharbada *inbido*. ¹⁰

7. taula

1. pertsonako forma jokatuena mailegutza mendebaldeko euskararen

Gaztelania	Euskal aditz perifrasiak
<i>(yo) acabo</i>	<i>akabo izan</i> 'achever' (cf. zub. <i>akabi</i>)
<i>(yo) admito</i>	<i>ameto izan</i> 'admettre'
<i>(yo) escapo</i>	<i>eskapo izan</i> 'échapper' (cf. zub. <i>ezkapi</i>)
<i>(yo) espero</i>	<i>espero izan</i> 'avoir de l'espoir'
<i>(yo) me fio</i>	<i>fio izan</i> 'avoir confiance'
<i>(yo) paso</i>	<i>paso egin</i> 's'en ficher'
<i>(yo) me planto</i>	<i>planto egin</i> 's'arrêter'

Hori erranik, *-i* eta *-o*-dun formak ez dira guztiz parekagarriak. Batetik, *-o*-dun multzoko forma batzuk Zuberoako *-i*-dun partizipio mailegatuak baino zaharragoak dira, eta haietarik batzuk orokorrak ere (cf. Ip. *akhabo*); bestetik, *-o*-dunen multzoak

⁷ Frantsesezko kidea aski diferentea da: *foutre* aditza «Ne pas se soucier, se moquer (de quelque chose, de quelqu'un). *On s'en fout; ils se foutent de nous*» (TLFi s.v. *foutre*). Biarnesezko *que m'en fotti de tot* frantsesera bihurturik: *je m'en fous de tout*.

⁸ Urgellek (2016: 296) sail honetako formak atzeranzko eratorpenaz azaldu ditu, erran nahi baita *-atu* bukaeradun partizipioetarik abiatuak.

⁹ Gaztelaniari mailegatu adizkia iraganaldiko 3. pertsona ala orainaldiko 1.a den beharbada formaka aztertzea da, argudio pragmatikoetan oinarrituz. Hau da, *akabo* edo *eskapo* formatan 3. pertsonaren hipotesiak pisu handiagoa badu (< *se acabó*, *se escapó*), *espero* edo *fio* formen mailegatzeak gertagarriagoa dirudi 1. pertsonatik abiatuta (< *espero*, *me fio*). Nolanahi ere den, *-o*-dun formekiko paraleloaren indarra aditz forma jokatuak izatean datza.

¹⁰ Penintsulako euskalkietan mailegatze molde honek bizirik irausten du. *Paso egin/eman/izan* lokuzioez gain, adibidez, hiztegiek oraino jaso ez duten *paso egin* 'futitu' erabiltzen da gazteen artean (cf. gazt. *pasar de*); orobat erran daiteke *eskapo egin* lokuzioaz, oraino OEH-tik absente. Bestalde, *-o* bukaerako forma batzuk Akitaniako mintzoetan ere ezagun direla ohartarazi behar da. Iparraldeko testu zaharretan *akhabo* ongi lekukotua da, batez ere Lapurdin: xviii. mendera arte, EKC-k Argaingarats, Gasteluçar, Haraneder eta Etxeberri Sarakoaren lanetan aurkitzen du —Nafarroa Beherean eta Zuberoan xix. mendean ageriko da—. Bestalde, Urdiñarbeko egungo zubereraren *düdo diat* ezaguna da (Maidier Bedaxagar, bekoz beko).

ez du oraino aditz-tasun osoa erdietsi, hots, *light verbs* edo erranbide gisara erabiltzen dira, *egin/eman/izan* aditzekin konbinaturik. Nolanahi ere den, Hegoaldeko *eskapo* eta Zuberoako *ezkapi*, gure ustez, ber fenomenoaren emaitza paraleloak dirateke.

Azkenean, Zuberoako *-i* molde berriaren sorrera biarnesaren eraginaren bidez azaltzea proposatzen dugun arren, deusek ez du galarazten hizkuntzaren barneko logikak ere nolabaiteko indarra eragin lezan, Caminok dioenez (2013: 111). Beraz, guk biarnesaren eraginaren hipotesiari emanen diogu lehentasuna, hiru arrazoitan oinarriturik: i) euskalkien artean zubererak du gaskoiaren eraginik sakonena patitu, azken mendeetan bederen —hots, aztertzen dugun ezaugarria ageri den garaian; horrek, hein batean, esplikatzen du zergatik *-i* sail berria ez den apenas Zuberoatik kanpo ageri—; ii) indikatiboaren orainaldiko 1. p. singularra maiztasun handiko itema da, pisu aski duena berrikuntzaren sorrera justifikatzeko; eta iii) Penintsulako euskalkietan fenomeno bera gertatu bide da: *akabo*, *ameto*, *eskapo*, *espero*, *fio*, *kitto*, *paso* & *planto* bezalakoetako *-o* gaztelaniaren adizkerak eragin duke.

6. Bestelako *-i*-dunak: *bali*, *bezt*, *dependi*, *fini*, *jelosi*, *parti*, *plañi*

Puntu honetan Akitaniako euskararen ohikoak edo ez hain ohikoak diren beste *-i*-dun formak iruzkinduko ditugu. Oro bildurik ekarri arren, halako formak prozesu desberdinen ondorio dira eta, beraz, azalpen desberdinak behar dituzte.

FINI. Euskaraz *-itu* akabantza duten zenbait aditzek *-i* moldeko formak dituzte lehian, beren aditzoinetarik abiatuak izan ala ez. Iparraldean *fini* normalean partizipioa eskatzen duten testuinguruetan baliatzen da: «Expr. equivalente a *se ha terminado*, *se acabó*» (OEHS.v.); «Fini, adj. *fini*, *akabo* (invariables)» (Lhande s.v.), maiz FINI IZAN lokuzioan erabilia. Formaren jatorria fr. *fini* partizipio edo adjektiboa izan daiteke. Laguntzaile iragan-gaitz ala iragankorrez jokaturik, *fini*-ren balioak bat egiten du *finitu* partizipioarenarekin: *Orai, fini duta?* (Larz «Herriko bozak», 3. gert.) & *Lamiaren kondaira hortan dut finitu* (Bordel «Segeturik ez»).

PLAÑI. *Fini* formaren antzekoa da: bada *plainitu/pleinitu/plañitu* partizipioa, baina *pleinu/pleini* izan ere existitzen da (zub. *plañu/plañi* izan): *Zure eta ene amodioa plañi düzüü mündia* (Francisque-Michel 1857: 428); *Enuq plagnü deusetan, / eneçala khecha eracy, / eztukeq hire profetia / eta ene erranetan bai* (Cabalçar 38); *Ihue ezta plañi traje tzi-rrista bat bizkarreti gainti ükhenik* (J.B. Mazéris GH 1933, 303 apud OEHS.v. *pleinu*). Lokuzio honetako osagai nominala *plainu/pleinu/plañu* izena da, baina zergatik ageri da *-i* bukaera? Pentsa liteke aditzoinare forma hartu dela edo, bestela, zubereran *plañu* (det. *plañia*, *plañiak*) → *plañi* berranalisia gertatu dela?¹¹ Azkenik, ezin da biarnesaren eragina baztertu: *plånher* > *plañitu* etimologia gardena da.

¹¹ Mota honetako berranalisiaz ezagunagoak dira kontrako norabidean. Hau da, Zuberoako eufonia bokalkoak direla medio, hitz bukaerako *-i*, *-e* & *-ü* bokalak *-i* bihurtzen dira deklinatzean edo beste zenbait atzizki eranstean; ondorioz, hiztunek elearen jatorrizko itxuraren kontzientzia gal dezakete, berranalisaren bidezko formak kreatuz: *infame*, *konforme*, *triate* (*infamia*, *konformia*, *triatia*...) → *infamü*, *konformü*, *triatü*. Beraz, temak *-i* duenean gerta daiteke beste bokal batean berranalizatzea, baina maiz zaila da aipatu fenomenoala ala *i - ü > ü - ü* harmonia gertatu den erabakitzea: *zübi*, *üzki*, *hazkürrü* → *zübü*, *üzküü*, *hazkürrüü*.

BEZTI. Aldiz, *bezt* (*izan, egon, ibili...*) arazorik gabe aurkitzen ahal da testuetan: *OEH*-k Harismendy, Argaignarats, Hiribarren, Elissamburu, Zalduby, Larzabal, Xalbador eta Casenave-Harigile idazleengan lekukotu du, eta *EKC*-k gutxienez Duvoisin eta Lafitte-rengan ere —zerrendak hedadura geografikoaren berri argia ematen du—. Zuberoan, Maider Bedaxagarrek lau aldiz baliatu du pasarte berean: *Bena ez dira horregatik gizonen bezt*: *argazkian ageri den bezala, oro arropaz bezt* dira. *Hérellek idazten dü: «gizonen bezt* *diren emazteek arropa llabürak dütüe, belhainetara heltzen direnak, [eta] emaztez bezt* *direnek aldiz, arropa lüzeak dütüe, lürrela artio heltzen direnak»* (2014: 9).

PARTI. *Partitu* aditzarentzat, *parti* forma inoiz partizipioaren funtzioan aurkitu da: «La forma de participio *parti* se documenta en un texto baztanés del s. XVIII» (*OEH* s.v. *partitu*). Beharbada, pentsa liteke *fini* arrakastatsua parekoa izan zitekeela *parti*, baina arrakastarik gabe. Hau da, nonbait *je suis parti, il est parti...*

BALI (*bali izan* «ser válido, valer»; *OEH* s.v.) erranbidearen kasua diferentea da, ez baita *balitu aditzik. *OEH*-ren arabera, lehenbiziko agerraldia 1766koa dateke, eta sustut XX. mendean lekukotzen da: *Bali bekit gaur zuri, kopla ematea, / ene egon-tokiari, agur egitea* (BertsZB 144). *Aita Saindu berri baten hautatzea deliberatu zuten, mementokoaren hautua bortxazkoa zelakotz etzela bali* (Zerb IxtS 107). *Ba... Zure kofesioa bali da, eta hura berritz eni ez aipha* (Larz Senper 38). Gure corpusean behin baizik ez da ageri, 1807koa den fartsa batean: *Hura badien, bali ala ez, / ahal daquiçu ingoiti* (*Malqu* 541), eta *EKC*-ren emaitzak ere urriak dira: Larzabal (lau agerraldi) eta Lafitte (behin).

JELOSI. Azkenik, *jelosi* formak bi azalpen onartzen du. Lehenean, *-i* bat erantsi da (cf. gask. *jelous* → eusk. *jelos*), menturaz *-i*-dun bestelako aditz lokuzioekiko analogiaz: *bali izan, fini izan, plañi izan* → *jelosi izan*. Bigarrenean, bidea *jelosia* → *jelosi* izan daiteke. Forma hori jada Leizarragak ematen du: *Çueçaz ielossi dirade* (Lç Galat 4, 16) & *Ecë ielossi naiz çueçaz Iaincoaren ielosoaz* (Lç Cor II, 11, 2). Zubereraren corpusean bildu ditugun etsenpluak XIX. mendekoak dira: *Eni eman abantaillas / Jelosi beittçiren* (*Xarlem* 1255); *Emaztia xalanteki, harez nintzan jelosi* (Etch «Bi berset dolorusik»); *Ni han nintzanez jelosi* (Etch «Ahaide delizius huntan») & *Bihotçaren jelosi da* (*Medit.* 114). Aldiz, *-i* gabeko agerraldi bakarra dugu corpusean: *Bena jelos dutuçu* (*Saturna* 283).

Ikusi denez, azken puntu honetan bildu ditugun *-i*-dun formak ez dira *akabi, esteki* & *ezkapi* sailekoen parekoak: ez dira partizipioak eta, beraz, ez ditzakete *-ko, -ren, -rik* & *-a* atzizkiak har. *Bali, bezt, dependi, fini, parti, plañi* & *jelosi* Zuberoan ez ezik, Iparraldeko mintzo guztietan hedatu den molde baten isla dira. *Akabi, esteki, ezkapi* moldekoekin loturarik egitekotan, beste forma hauek —eta bereziki ere *jelosi*— partizipio berrietako *-i*-ren jatorri nominalaren hipotesia indartzera letozke.

7. Ondorioak

XVIII. mendetik honat Zuberoako euskarak *-i* bukaerako partizipio multzo berri bat garatu du. Forma berriek *-ko, -ren, -a* & *-rik* atzizkiak onartzen dituzte, partizipio perfektiboaren, prospektiboaren eta erresultatibozko formei dagozkien funtzioen betetzeko. Multzo berriak biarnesari mailegatu aditzak biltzen ditu: *akabi, arrabaski, arramarki, ataki, desaloki, deskanpi, deskargi, enplegi, esprabi, esteki, ezkapi, kontserbi, süstengi* eta agian *kontsumi*.

Hastapenean, multzo berriko aditz orok beren kidea du *-tü* sailean. Bi sailen arteko lehia XVIII. eta XIX. mendeetan gaindi deskribatu dugu, lexemaz lexema. Oro

har, lehiaren norabidea *-i*-dun berrien alde ebatziz joan da, horren norabidea forma zaharren eta berrien arteko banaketa osagarria delarik, zeinaren arabera partizipio perfektiboa zein prospektiboa *-i* akabantza berriari baitagozkio, eta aditzoina zein partizipio inperfektiboa *-a(tü)* moldeari (adibidez, *esteki*, *estekiko/estekiren*, *esteka* & *estekatzen*, hurrenez hurren).

Forma berrien jatorriaz denaz bezainbatean, biarnesaren eragipenez azaldu dugu, eta zehazkiago indikatibozko orainaldiko 1. pertsona singularreko formen mailegutzaren bidez (*acabi*, *ataqui*, *emplegui*, etab.). Mailegabide horren paralelo perfektu bat mendebaldeko euskararen kausitzen dela proposatu dugu, gaztelaniaren aditz joskeraren *-o* zenbait formatan azalarazi duena: *akabo*, *ameto*, *eskapo*, *espero*, *fio*, *kitto*, *paso* eta *planto*, besteak beste. Beraz, ez dugu uste *akabi* eta *azkapi* bezalako formak euskararen barneko garapen huts batetik sortu diren, *-i* atzizkidun euskal partizipioekiko zein *-ki* atzizki izen sortzailearekiko analogiaz, iradoki izan denez. Gehienez ere, *-i* sail zaharrak joera berria azkartzen lagundu zukeen, hedakuntza berankor eta mugatu batera bulkatuz: *phorrokatu*, *xardekatu*, *xehekatu* → *phorroki*, *xardeki*, *xeheki*.

Azkenik, *-i*-dun partizipio berrietarik landa, Akitaniako euskararen bada beste zenbait *-i*-dun forma. Seguruenik, *bali*, *bezt*, *dependi*, *fini*, *jelosi*, *plañi* bezalakoetan *-i* agerrarazi duten eraginak *akabi*, *esteki* & *ezkapi* bezalakoentzat argudiatu ditugunak baino ñabarragoak dira.

Erreferentziak

- Allières, J., 1992, «Gascón y euskera: afinidades e interrelaciones lingüísticas», *ASJU* 26: 3, 801-812.
- Azkue, R. M., 1905-1906, *Diccionario vasco-español-francés*. Bilbo-Paris: Paul Gethner.
- Bedaxagar, M., 2014, «Emazte pastoral zaharrak | Les anciennes pastorales de femmes», in J.-M. Bedaxagar, *Akitaniako Alienor trajeria*. Ozaze: Ideki, 7-13.
- Bilbao, G., R. Gómez, J. A. Lakarra, J. Manterola, C. Mounole, B. Urgell (prestatzen), «*Etxart-Ros gutuneria*» *bilduma*. Gasteiz: UPV/EHU. Sarean: <<http://www.ehu.es/momenta/tz/?b=1>> [kontsulta: 2016-6-30].
- Camino, I., 2013, *Alphonsa Rodriguez Jesusen Compagnhaco Aitaren guiristinho perfeccioniaren Praticaren pparte bat (1782). Edizioa eta azterketa*. Bilbo: Euskaltzaindia & UPV/EHU.
- , 2014, «Ekialdeko euskararen iraganaz», in I. Epelde (arg.), *Euskal dialektologia: lehena eta oraina* [ASJU-ren Gehigarriak 69]. Bilbo: UPV/EHU, 87-153.
- , 2015, «Oztibarreko mintzoaz eta haren lexikoaz», *FLV* 119, 5-60.
- , 2016, *Amiküze eskualdeko (h)eskuara* [Mendaur bilduma 11]. Iruñea: Nafarroako Gobernua & Euskaltzaindia.
- Cierbide, R. (arg.), 1987, *Pirenaico navarro-aragonés, gascón y euskera | V Cursos de Verano en San Sebastián*. Leioa: UPV/EHU.
- Coyos, J.-B., 2008, «Zubereraren eta biarneraren arteko harremanez: lexiko mailegatua eta ahoskatzea - Lehen balantzea». *Pirinioetako hizkuntzak*. Bilbo: Euskaltzaindia, 919-949.
- EKC = *Euskal Klasikoen Corpusa* <www.ehu.es/ehg/kc>.
- Gómez, R. & C. Mounole, 2018, «Euskara Zaharra eta Klasikoa», in J. Gorrochategui, I. Igarua & J. A. Lakarra (arg.), *Euskararen Historia*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza, 469-541.
- Haase, M., 1992, *Sprachkontakt und Sprachwandel im Baskenland: die Einflüsse des Gaskonischen und Französischen auf das Baskische*. Hanburgo: Helmut Buske.

- Haritschelhar, J., 1969-1970, *L'oeuvre poétique de Pierre Topet-Etchahun* [= *Euskera* 14 & 15]. Bilbao: Euskaltzaindia.
- Lakarra, J. A., J. Manterola & I. Segurola, 2018, *Euskararen Hiztegi Historiko-Etimologikoa*. Bilbo: Euskaltzaindia (inprimategian).
- Larrasquet, J., 1939, *Le basque de la Basse Soule Orientale*. Paris: Klincksieck.
- Lhande, P., 1926, *Dictionnaire Basque-Français*. Paris: Beauchesne.
- Michel, F., 1857, *Le pays Basque, sa population, sa langue, ses mœurs, sa littérature et sa musique*. Paris: Firmin Didot.
- Mozos, I., 1986, *Ihauteria euskal literaturan*. Donostia: Eusko Ikaskuntza.
- Oyharçabal, B., 1991, *La pastorale souletine. Édition critique de «Charlemagne»* [ASJU-ren Gehigarriak 16]. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia & UPV/EHU.
- Padilla-Moyano, M., 2013, «Non-Finite Verbal Morphology», in M. Martínez-Areta (arg.), *Basque and Proto-Basque. Language-Internal and Typological Approaches to Linguistic Reconstruction*. Frankfurt: Peter Lang, 323-357.
- , 2017a, «Más sobre la influencia gascona en el dialecto vasco de Zuberoa», in A. Carrera & I. Grifoll (arg.), *Occitània en Catalonha: de tempses novèls, de novèlas perspectives. Actes de l'XIen Congrès de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans*. Generalitat de Catalonha & Institut d'Estudis Ilerdencs: Barcelona/Lhèida, 215-226.
- , 2017b, *Analyse diachronique du dialecte souletin (XVe-XIXe siècles) – Zuberoako euskararen azterketa diakronikoa (XVI.-XIX. mendeak)*, doktorego tesia, UPV/EHU & Université Bordeaux Montaigne.
- Palay, S., 1998 [1932], *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes (bassin aquitain), embrassant les dialectes du Béarn, de la Bigorre, du Gers, des Landes et de la Gascogne maritime et garonnaise*. Paris: CNRS.
- Peillen, T., 1983, «Bela-ko zaldunaren Zuberotar hiztegia, XVIII. mendean», *FLV* 15, 127-146.
- , 1993, «Euskara eta gaskoinaren arteko harreman eta loturak», *Euskera* 38, 281-295.
- TiFi = *Trésor de la langue française informatisé*. ATILF-CNRS & Université de Lorraine. Online: <<https://nww.atilf.fr/tlfi>>
- Urgell, B., 2016, «Atzeranzko eratorpena eta erroaren berreraiketa Larramendiren hiztegian», in G. Aurrekoetxea, J. M. Makatzaga & P. Salaberri (arg.), *Hire bordatxoan. Txipi Ormatxea omenduz*. Bilbo: UPV/EHU, 289-312.
- , 2018, «Lehen euskara modernoa (1745-1875)», in J. Gorrotxategi, I. Igartua & J. A. Lakarra (arg.), *Euskararen Historia*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza, 543-657.
- Urkizu, P., 1998, *Zuberoako irri teatroa. Recueil des farces charivariques basques*. Izpegi: Baigorri.
- Vinson, J., 1891-1898, *Essai d'une bibliographie de la langue basque*. Paris: J. Maisonneuve. Faks. J. Urquijoren oharrekin. Donostia: ASJU-ren Gehigarriak 9. Donostia: «Julio de Urquijo» Mintegia & GFA, 1984.

Manuel Padilla Moyano

IKER UMR 5478

Gaztelu Berria, 15 place Paul Bert - 64100 Baiona

manuel.padilla@iker.cnrs.fr